

РЕЦЕНЗИЯ

от доц. д-р Димитър Ангелов Искрев

Югозападен университет „Неофит Рилски” – Благоевград

**на дисертационен труд за придобиване на образователна и научна степен
„доктор“**

Област на висше образование: 1. Педагогически науки

Професионално направление: 1.3. Педагогика на обучението по

Научна специалност: Методика на обучението по техника и технологии

на тема:

ИНОВАЦИОНЕН МОДЕЛ ПО ПРЕДПРИЕМАЧЕСТВО ЧРЕЗ УЧЕБНА КОМПАНИЯ

Автор: Красимир Радоев Митрев

Настоящата рецензия се представя съгласно ЗРАСРБ като член на научното жури по защитата на дисертационния труд на Краимир Радоев Митрев, съгласно заповед №90/17.01.2025 г. на Ректора на ЮЗУ „Неофит Рилски“ – Благоевград.

Разработването на дисертационния труд и процедурата по допускането му до защитата пред научно жури са в съответствие със съществуващите законови изисквания и с Вътрешните правила за развитие на академичния състав в ЮЗУ „Неофит Рилски“ – Благоевград.

Данни за дисертационния труд

Предложеният за рецензиране дисертационен труд съдържа 169 страници основен текст, структурирани в увод, три глави и изводи, препоръки и заключение. В литературата са посочени като ползвани 144 източници, от които 114 на кирилица и 30 на латиница. Тук са включени и ползваните нормативни и програмни документи и интернет ресурси. Посочената

литература има структура, която съдържателно съответства на интердисциплинарния характер на разработката. Ползваната литература включва трудове на национално и международно признати изследователи, както и национални нормативни и стандартизиращи документи, което е надеждна информационна основа за научен анализ и актуалност на теоретичните сравнения и емпиричните доказателства. Препратките към ползваните източници в текста са прецизно отразени. В хода на изложението са дадени 24 фигури, 45 таблици и 46 графики. Като допълнение на основния текст са включени 8 приложения, представящи инструментариума, използван в дисертационния труд, както и доказателствен снимков материал на проведените дейности в хода на неговата разработка.

Актуалност на тематиката и целесъобразност на поставените цели и задачи

Мотивацията за избор на темата е логична и убедителна. Темата на труда е безспорно актуална и е определена ясно и недвусмислено. В нея отчетливо се подчертава, че в изложението ще става въпрос преди всичко за модел, при който ще се търси пресечната точка на обучението по предприемачество в средното училище и проектно-ориентиранят подход при реализиране на извънкласните дейности. Докторантът предлага задълбочен и систематичен анализ на проблемите и съществуващите решения в областта. Няма съмнение, че докторантът е навлязла сериозно в тематиката на дисертацията. Трудностите, с които се е сблъскал и преодолял, произлизат от интердисциплинарността и спецификата на разработвания проблем.

Дисертационният труд има ясно формулирани обект, предмет и цел, адекватни на изследвания проблем. Целта е декомпозирана в теоретични и приложни задачи, които в своята съвкупност напълно я покриват съдържателно. В предложения за рецензиране труд умело се съчетават различните методи на научно познание като доминират процесите на анализ, синтез, сравняване, оценка и обобщаване. Всички те имат за крайна цел извеждането на изводи и препоръки за практиката по формирането на предприемачески компетентности у учениците като се използват възможностите на обучението по предприемачество, основано на метода на проектите, и в частност чрез учебна компания.

Характеристика и оценка на дисертационния труд

Същността и особеностите на изследването на Красимир Митрев релефно се разкриват при анализиране структурата на неговата разработка. **Първа глава** на дисертацията има концептуално-описателен и аналитичен характер. Нейна основна задача е да представи теоретико-методологичните основи на модела. Предметното поле и насоките на планиране на изследването са аргументирани отчетливо и са подпомогнати от шест основни научни задачи,

изградени като етапи на проучване и анализ. Детайлизирани са средствата, с помощта на които ще бъдат постигнати определените цели, доказването на научната теза и отговора на формулираните задачи. Тези планирани средства са действително използвани в процеса на изследването. Първоначално са потърсени достатъчен брой маркери за същностните измерения на предприемаческата подготовка в системата на професионалното образование и обучение. Те определят мястото на тази подготовка в изследователското пространство на личностното развитие на учениците. Акцентът пада върху сравнителния анализ на редица понятия и категории, които изграждат съдържателната структура на изследването и които определят гледната точка на автора за формирането на предприемачески компетентности в процеса на извънкласните дейности в професионалното обучение. Особено значение се придава на анализа, с помощта на който се очертават мястото и ролята на иновациите в предприемаческата подготовка. Диференцирани са подходи при подготовката на учители по предприемачество в системата на професионалното образование и обучение.

Във **втора** глава Красимир Митрев представя съвременни модели и добри практики за обучение по предприемачество в средното професионално образование. При анализа си докторантът има за цел да открие по-голямата ефективност за личностното развитие на учениците на обучението, основаващо се на метода на проектите, и в частност, обучението чрез учебна компания. Тук специално трябва да е отбележи задълбоченото познаване и творческо осмисляне от докторанта на нормативната основа, включително базови европейски документи, върху която гради своята изследователска работа.

В **трета глава** на дисертационния труд Красимир Митрев прави анализ на методологическите и технологичните измерения на предложението от него модел и с това очертава принципните рамки на едно цялостно педагогическо изследване. Това той прави най-вече с желанието да идентифицира и опише параметрите на модела. На преден план излизат такива структурни елементи на педагогическия дизайн на модела като етапи и дейности, изисквания, цели, организационна структура и модел на проектното задание. Описан е педагогическия дизайн на емпиричното изследване по няколко проектни задания с предприемаческа насоченост. Докторантът представя серия от авторски изследвания, обединени от идеята за емпирично верифициране на неговите теоретични тези. Тук чрез използването на релевантни изследователски методи и статистически процедури авторът се стреми да направи колкото се може по-пълнен хоризонтален разрез на функционирането на предложението от него модел за формиране на предприемачески компетентности у учениците чрез проектно базирано обучение в извънкласните дейности. Тази глава има силно изразена научно-практическа стратегия и функцията ѝ е да се структурират същностните характеристики на предложението модел

на обучение, чрез които могат да се реализират успешно и ефективно неговите основните нива на функциониране.

В процеса на своя анализ Красимир Митрев акцентира значително повече върху оценяване на индикаторите за промени в изследваните предприемачески компетентности. При анализа по-бегло са засегнати аспектите на взаимодействие, което не позволява пълно проследяване на конкретната промяна и еволюцията на отделните компоненти на модела. Считам, че присъствието на повече данни в тази насока ще направи картината още по-систематизирана и по-фокусирана.

Тази глава съдържателно допълват приложения №№ 1-6, в които систематично са представени експерименталната програма за извънкласно обучение по предприемачество чрез учебна компания, както и целият инструментариум – тестове, анкети, карти за оценка, експертни оценки, протоколи и други – на проведеното емпирично изследване

Изводите и препорките в дисертационния труд определят и редица предизвикателства за продължаване на изследванията в определената от автора предметна област. Имплицитно са очертани са проекции за бъдещи теоретични и експериментални изследвания по посока на реализацията на модела и технологията на формиране на предприемачески компетентности в професионалното обучение чрез учебна компания.

Може категорично да се твърди, че представеният дисертационен труд съдържа теоретични обобщения и решения на достатъчно значим научноприложен проблем в областта на методиката на професионалното обучение. Той се отличава със съвременен характер на търсенията и достига до оригинални заключения и изводи за същността, особеностите и значението на една значима предметна област. Безспорно достойнство на разработката е умението на автора при формулирането на своите тези да синтезира и интегрира своя опит на изследовател и действащ учител.

Всичко това е достатъчно основание да се направи извода, че представената разработка има характеристиките на изследване, с което може да бъде защитена образователната и научна степен „доктор”. По-конкретно, аргументите за това се отнасят до:

- ситуирано е умело мястото на предприемачеството в професионалната подготовка като са очертани основните негови характеристики;
- направена е задълбочена научна обосновка на методологическата и методическа рамка на педагогически дизайн на проектно базирано обучение за формиране на предприемачески компетентности в професионалната подготовка чрез извънкласни дейности;

- на основата на проучвания е разработен и апробиран авторски модел за формиране на предприемачески компетентности у учениците чрез учебна компания, интегриращ и дейности от STEM-науките;

- доказани са изводи за необходимостта от специфично управление на процеса на формиране на предприемачески компетентности у учениците чрез по-широкото въвеждане в извънкласните дейности по професионалното обучение на метода на проектите;

- представеният модел е практически ориентиран и реално предпоставя съдържателни и процесуални характеристики в бъдещата подготовка на учителите по професионална подготовка.

Прочитът на труда убеждава, че по своя характер той представя мащабно и задълбочено изследване. Трудът обхваща изследователските търсения и анализи на автора в научни области, в които той е натрупала солиден изследователски и практическо опит и реализирал дейности, отличаващи се с иновативност и оригиналност.

Приноси и значимост на разработката за теорията и практиката

За нас приносите до голяма степен кореспондират с аргументите за основно заключение в тази рецензия за стойността на труда. С най-значим характер може да се посочат следните приноси, представени в следния синтезиран порядък:

- широка основа на подложените на анализ източници, включително документи с европейско и национално значение и постигнат научен синтез на прогнози за промяна в социалното и технологично измерение на обучението по предприемачество в средното училище;

- не само дискуссионно построен, но и аргументирано защитен дизайн за извънкласна дейност в професионалното обучение, организиран като учебна компания и представен като експериментална учебна програма с ясно очертани функции, нива на дейност, методи и средства на практическа реализация;

- концептуалният модел е апробиран чрез специализирани емпирични изследвания.

Резултатите от изследванията показват една реална картина на протичащите процеси, при формирането на предприемачески компетентности в процеса на професионално обучение чрез учебна компания. Направените оценки и препоръки могат да послужат като база за усъвършенстване извънкласните дейности в професионалното обучение.

Публикации по дисертационния труд

Резултатите от докторантурата са получили обществена легитимност в 9 научни публикации. От тях 6 са самостоятелни публикации, а другите 3 - в съавторство с научния ръководител.

водител. Те са публикувани: 4 - в международни научни списания, 3 - в сборници на международни научни конференции и 2 – в сборници на национални научни форуми. Публикациите на докторантът са пряко свързани с тематиката и съдържанието на труда.

Автореферат

Авторефератът е синтезиран и точен, отразява адекватно реализираното изследване с неговите резултати и демонстрира авторска и изследователска култура. Същият бързо ориентира читателя в замисъла, общия ход и процедурите на изследване.

Критични бележки и препоръки

Препоръчвам докторантът да прецизира формулировката на приложните приноси, като наблегне на постигнатите крайни резултати без да включва дейностите, извършени за тяхното постигане.

Наличието на по-бегло и схематично представени анализи на известна част от получените резултати, не нарушава общото впечатление на грижливо разработен изследователски труд, при това в интердисциплинарна тематика. Като цяло дисертационният труд е завършено изследване в приложна област със силно практическо значение. Със задоволство отбелязвам, че докторантът е отразил голяма част от забележките, отправени по време на предварителната защита в катедрата.

Уменията и компетентностите на дисертанта, вкл. такива свързани с публикационна активност, участие в научни форуми, разработка на изследователски проекти и пр., са много добра основа за бъдеща изследователска и преподавателска работа.

Въпроси

С оглед органичната завършеност на разработваната проблематика предлагаме докторантът да даде своето мнение относно:

1. Откроиха ли се, има ли и кои са най съществените ограничения, проблеми и рискове от прилагането на предложения методически модел в реалната училищна практика?
2. Нужна ли е и каква специална квалификация на учителите за работа с предложия модел и използваните в изследването методики?

Заключение

Считам, че предложеният от Красимир Митрев дисертационен труд представлява сериозно и задълбочено теоретико-емпирично изследване, реализирано компетентно и на високо научно равнище. В резултат на това се предлагат важни за училищната практика изводи,

препоръки и обобщения. От тази гл.т. категорично и убедено смятам, че **дисертационният труд на Красимир Митрев притежава необходимите научни качества за придобиване на образователната и научната степен „доктор” по професионално направление 1.3 Педагогика на обучението по ... и научна специалност Методика на обучението по техника и технологии.** Налице са достатъчно основания да предложа на научното жури да гласува положително и присъди на Красимир Митрев тази научна степен. Като член на научното жури давам своя положителен вот.

Рецензент:.....

20.03.2025 г.

(доц. д-р Димитър Искрев)

REVIEW

by Assoc.Prof. Dr. Dimitar Angelov Iskrev

Southwestern University "Neofit Rilski" – Blagoevgrad

**of a dissertation for the acquisition of the educational and scientific degree
"Doctor"**

Field of higher education: 1. Pedagogical sciences

Professional field: 1.3. Pedagogy of education in

Scientific specialty: Methodology of education in engineering and technology

On the topic:

INNOVATIVE ENTREPRENEURSHIP MODEL THROUGH A TRAINING COMPANY

Author : Krasimir Radoev Mitrev

This review is presented in accordance with the Law on the Protection of Academic and Scientific Research as a member of the scientific jury for the defense of the dissertation work of Krasimir Radoev Mitrev, in accordance with Order No. 90 / 17 .0 1 .20 25 of the Rector of the South-West University "Neofit Rilski" - Blagoevgrad.

The development of the dissertation work and the procedure for its admission to defense before a scientific jury are in accordance with the existing legal requirements and the Internal Rules for the Development of the Academic Staff at the South-West University "Neofit Rilski" - Blagoevgrad.

Dissertation data

The dissertation work proposed for review contains 169 pages of main text, structured in an introduction, three chapters and conclusions, recommendations and conclusion. The literature lists 144 sources as used, of which 114 are in Cyrillic and 30 in Latin. This also includes the normative

and program documents and Internet resources used. The indicated literature has a structure that corresponds in content to the interdisciplinary nature of the work. The literature used includes works by nationally and internationally recognized researchers, as well as national normative and standardizing documents, which is a reliable information basis for scientific analysis and relevance of theoretical comparisons and empirical evidence. References to the sources used in the text are precisely reflected. In the course of the presentation, 24 figures, 45 tables and 46 graphs are given. As a supplement to the main text, 8 appendices are included, presenting the tools used in the dissertation work, as well as evidentiary photographic material of the activities carried out during its development.

Relevance of the topic and appropriateness of the set goals and objectives

The motivation for choosing the topic is logical and convincing. The topic of the work is undoubtedly relevant and is clearly and unambiguously defined. It clearly emphasizes that the presentation will primarily be about a model that will seek the intersection of entrepreneurship education in secondary school and the project-oriented approach to the implementation of extracurricular activities. The doctoral student offers a thorough and systematic analysis of the problems and existing solutions in the field. There is no doubt that the doctoral student has seriously delved into the topic of her dissertation. The difficulties she has encountered and overcome stem from the interdisciplinary and specificity of the problem being developed.

The dissertation has a clearly formulated object, subject and goal, adequate to the research problem. The goal is decomposed into theoretical and applied tasks, which in their totality completely cover it in content. In proposals for peer review, the various methods of scientific knowledge are skilfully combined, with the processes of analysis, synthesis, comparison, evaluation and generalization dominating. All of them have as their ultimate goal the drawing of conclusions and recommendations for the practice of forming entrepreneurial competencies in students by using the opportunities of entrepreneurship education based on the project method, and in particular through a training company.

Characteristics and evaluation of the dissertation work

The essence and peculiarities of Krasimir Mitrev's research are clearly revealed when analyzing the structure of his work. **First** The dissertation **chapter** has a conceptual-descriptive and analytical nature. Its main task is to present the theoretical and methodological foundations of the model. The subject area and the directions of planning the research are clearly argued and are supported by six main scientific tasks, built as stages of research and analysis. The means with the help of which the defined goals will be achieved, the proof of the scientific thesis and the answer to the

formulated tasks are detailed. These planned means were actually used in the research process. Initially, a sufficient number of markers were sought for the essential dimensions of entrepreneurial preparation in the system of vocational education and training. They determine the place of this preparation in the research space of students' personal development. The emphasis is on the comparative analysis of a number of concepts and categories that build the content structure of the research and which determine the author's point of view on the formation of entrepreneurial competencies in the process of extracurricular activities in vocational training. Particular importance is given to analysis, which helps to outline the place and role of innovations in entrepreneurial training. Differentiated approaches are used in the training of entrepreneurship teachers in the system of vocational education and training.

In **the second** chapter, Krasimir Mitrev presents contemporary models and good practices for entrepreneurship education in secondary vocational education. In his analysis, the doctoral student aims to highlight the greater effectiveness for the personal development of students of training based on the project method, and in particular, training through a learning company. Here, it is especially worth noting the doctoral student's in-depth knowledge and creative understanding of the regulatory framework, including basic European documents, on which he builds his research work.

In **the third the chapter** of the dissertation Krasimir Mitrev analyzes the methodological and technological dimensions of the model he proposes and thereby outlines the principle framework of a comprehensive pedagogical study. He does this mainly with the desire to identify and describe the parameters of the model. Such structural elements of the pedagogical design of the model as stages and activities, requirements, goals, organizational structure and model of the project assignment come to the fore. The pedagogical design of the empirical study is described for several project assignments with an entrepreneurial focus. The doctoral student presents a series of author's studies, united by the idea of empirical verification of his theoretical theses. Here, by using relevant research methods and statistical procedures, the author strives to make as complete a horizontal section as possible of the functioning of the model he proposes for the formation of entrepreneurial competencies in students through project-based learning in extracurricular activities. This chapter has a strongly expressed scientific-practical strategy and its function is to structure the essential characteristics of the proposed training model, through which its main levels of functioning can be successfully and effectively implemented.

In the process of his analysis, Krasimir Mitrev emphasizes significantly more on assessing the indicators of changes in the entrepreneurial competencies studied. The analysis more briefly touches on the aspects of interaction, which does not allow for a full tracking of the specific change and evolution of the individual components of the model. I believe that the presence of more data in this direction will make the picture even more systematized and more focused.

This chapter is comprehensively supplemented by appendices Nos. 1-6, which systematically present the experimental program for extracurricular entrepreneurship training through a training company, as well as the entire set of tools – tests, surveys, scorecards, expert assessments, protocols, etc. – of the conducted empirical research.

The conclusions and recommendations in the dissertation also identify a number of challenges for continuing research in the subject area defined by the author. Implicitly, projections for future theoretical and experimental research are outlined in the direction of the implementation of the model and technology of forming entrepreneurial competencies in vocational training through a training company.

It can be categorically stated that the presented dissertation work contains theoretical generalizations and solutions to a sufficiently significant scientific-applied problem in the field of vocational training methodology. It is distinguished by the contemporary nature of the searches and reaches original conclusions and inferences about the essence, features and importance of a significant subject area. An indisputable merit of the work is the author's ability to synthesize and integrate his experience as a researcher and an active teacher in formulating his theses.

All of this is sufficient reason to conclude that the presented work has the characteristics of research that can be used to defend the educational and scientific degree of "doctor". Specifically, the arguments for this relate to:

- the place of entrepreneurship in professional training is skilfully situated, outlining its main characteristics;
- a thorough scientific justification of the methodological and methodological framework of pedagogical design of project-based learning for the formation of entrepreneurial competencies in professional training through extracurricular activities has been made;
- Based on research, an author's model for forming entrepreneurial competencies in students through a learning company has been developed and tested, integrating activities from STEM sciences;
- conclusions have been proven about the need for specific management of the process of forming entrepreneurial competencies in students through the wider introduction of the project method into extracurricular activities in vocational training;
- The presented model is practically oriented and realistically assumes content and procedural characteristics in the future training of pre-service teachers.

A reading of the work convinces that by its nature it presents a large-scale and in-depth study. The work encompasses the author's research searches and analyses in scientific fields in which he

has accumulated solid research and practical experience and implemented activities distinguished by innovation and originality.

Contributions and significance of the work for theory and practice

For us, the contributions largely correspond to the arguments for the main conclusion in this review about the value of the work. The following contributions can be mentioned as the most significant, presented in the following synthesized order:

- a broad base of sources analyzed, including documents of European and national importance and an achieved scientific synthesis of forecasts for change in the social and technological dimension of entrepreneurship education in secondary school;
- not only a discussion-based, but also an argumentatively defended design for extracurricular activities in vocational training, organized as a learning company and presented as an experimental curriculum with clearly outlined functions, levels of activity, methods and means of practical implementation;
- The conceptual model has been tested through specialized empirical research.

The results of the research show a real picture of the ongoing processes in the formation of entrepreneurial competencies in the process of vocational training through a training company. The assessments and recommendations made can serve as a basis for improving extracurricular activities in vocational training.

Publications on the dissertation

The results of the doctoral studies have received public legitimacy in 9 scientific publications. Of these, 6 are independent publications, and the other 3 - in co-authorship with the scientific supervisor. They have been published: 4 - in international scientific journals, 3 - in proceedings of international scientific conferences and 2 - in proceedings of national scientific forums. The publications of the doctoral student are directly related to the topic and content of the work.

Abstract

The abstract is synthesized and accurate, adequately reflects the research conducted with its results, and demonstrates the author's and research culture. It quickly orients the reader to the idea, general course, and procedures of the research.

Critical notes and recommendations

I recommend that the doctoral student refine the formulation of the applied contributions by emphasizing the final results achieved without including the activities carried out to achieve them.

The availability of more fluent and schematically presented analyses of a certain part of the results obtained does not spoil the overall impression of a carefully developed research paper, and one on an interdisciplinary topic. Overall, the dissertation is a completed study in an applied field with strong practical significance. I am pleased to note that the doctoral student has reflected a large part of the remarks made during the preliminary defence at the department.

The skills and competencies of the dissertation candidate, including those related to publication activity, participation in scientific forums, development of research projects, etc., are a very good foundation for future research and teaching work.

Questions

In order to ensure the organic completion of the issues being developed, we suggest that the doctoral student give his/her opinion on:

1. Have they emerged, are there any, and what are the most significant limitations, problems, and risks of implementing the proposed methodological model in real school practice?
2. Is there a need for special qualifications for teachers to work with the proposed model and the methodologies used in the study?

Conclusion

I believe that the dissertation work proposed by Krasimir Mitrev represents a serious and in-depth theoretical and empirical study, carried out competently and at a high scientific level. As a result, important conclusions, recommendations and generalizations for school practice are offered. From this point of view, I categorically and confidently believe that **Krasimir Mitrev's dissertation work possesses the necessary scientific qualities for acquiring the educational and scientific degree "doctor" in the professional field 1.3 Pedagogy of Education in ... and the scientific specialty Methodology of Education in Engineering and Technology.** There are sufficient grounds to propose to the scientific jury to vote positively and award Krasimir Mitrev this scientific degree. As a member of the scientific jury, I cast my positive vote.

Reviewer:.....

20.03.2025

(Assoc.Prof. Dr. Dimitar Iskrev)